

דברנו בענין המקורות למה שאומרים בסוף שמונה עשרה פסוקים להשמות. הערתם שכל הנראה המקור הראשון הוא בספר **בן ציון** (אמסטרדם תנ, דף לד ע"א), והשני בקיצור של"ה דפוס שני (פיורדא תנו, בסוף הספר), והשלישי באגודת שמואל (אמסטרדם תנט, מיכה ו ט). ויסוד הדבר נזכר כבר בסידור רבי הירץ ש"ץ (טיהינגן שכ, אחרי ישתבח).

הערתם בנושא זה שני דברים:

א. בספר **בן ציון** הנ"ל נדפס: בספר תד"א מצאתי זה לשון מהר"ר הירץ... ע"כ. בקשתם לדעת מה פתרונו של תד"א? בהשקפה ראשונה אמרתי מיד שכל הנראה הכונה להקדמת ספר זיקוקין דנורא על תנא דבי אליהו (פראג תלו). ועתה ראיתי שכנים דברי.

ב. מש"כ באליה רבה (סי' קכב ס"ק ג) בשם ב"י שטוב לומר הפסוק קודם יהיו לרצון, הוא ט"ס וכנראה צריך לומר ב"צ, והכונה לספר **בן ציון**. עד כאן מה שאמרתם לי.

אחרי שובי נחמתי ונוכחתי לדעת שהן מילי דכדי, כי בספר **בן ציון** לא נזכר כלל שיש לאומרו קודם יהיו לרצון, רק 'תמיד יהא שגור בפיו'. בכך ברור שלא משם העתיקו האליה רבה.

יותר מתקבלת על הדעת השערת ר' יחיאל בויס (ראה להלן) שהכוונה לסידור דרך ישרה מבעל קיצור של"ה (פפד"מ תנו), שם כתוב שיאמרו כן קודם יהיו לרצון. ורבי אליה שפירא כתב כן בספרו אליה רבה אחרי שהוציא לאור את המהדורה השניה של ספרו אליה זוטא בשנת תסא. והבוחר יבחר מה עדיף, אם לומר שיש לפענח את הב"י – ב'דרך ישרה, או שיש ט"ס ויש לומר ד"י – ד'רך ישרה. אני כשלעצמי מעדיף את האופן השני, כי אין הדרך להשתמש באות שימוש לשם ראשי תיבות.

והאמת אגיד שאת כל מה שאמרתם לי בדבר מקורות הענין, כבר כתב ר' ברוך כ"ץ בספרו של אביו דברי יוסף (בני ברק תשמז, עמ' קמ-קמו), וגם הביא דברי הדרך ישרה. אלא שלא עלתה על דעתו, משום מה, שכונת האליה רבה לסידור דרך ישרה, והעדיף את ההצעה של ב"צ – **בן ציון**, אבל הרגיש בקושי שבדבר, שלא נזכר שם שיאמרו כן לפני יהיו לרצון. ולבסוף הניח הדבר בצ"ע.

גם לא ידע המחבר ההוא, ר' ברוך כ"ץ, מה פתרונו של תד"א הנ"ל (הוא העתיק בטעות: תר"א).

ועוד זאת אעיר בענין זה, שראיתי בקובץ צפונות (ה, תשנ, עמ' קג) שכתב ר' יחיאל בויס מקרית צאנז לשער שכונת האליה רבה לב'דרך ישרה, וברור שכנים דבריו. אבל הוא עצמו קלקל הענין, וחזר בו בקובץ זכור לאברהם (תשנז, עמ' רסג) והעדיף לפענחו ברש"י ישן, כשהכוונה לאגודת שמואל הנ"ל. בעקבותיו הובא פענוח זה בלבוש התכלת (הוצאת זכרון אהרן, ירושלים תשס, סי' קכב הערה ב) שלא בשם אומרו. (מכל מקום לא פענחו את הב"י בפנים האליה רבה, כמו שעשו בעלי הוצאת מקור הספרים, ירושלים תשנז, בלי דעת: כתב בית יוסף).

ברם ברור ששגו בזה, לשני טעמים:

א. שכן ברש"י ישן לא נזכר שיש לאומרו בתפילה, קודם יהיו לרצון.

ב. הספר אגודת שמואל לא נקרא בשם רש"י ישן עד עבור עשרות שנים אחרי הופעתו לאור בשנת תנט, וברור שרבי אליה שפירא, בעל אליה רבה, שנפטר ביום ח ניסן תעב, לא ידע על קיומו של הכינוי רש"י ישן שעדיין לא קרם גידים ועור בימיו! (אינני מתייחס בזה לרש"י ישן שבחומש דפוס האנאוי שעא, שאין ענינו לכאן).

מכל זה דעתי נוטה לקבל את ההשערה שכונת האליה רבה הוא לסידור דרך ישרה כנ"ל. וראיתי בשנה בשנה (תשמב, עמ' 152-153) שהביא דב רוזן בשמכם את מקור דברי 'רש"י', שאינו אלא באגודת שמואל, ושמחתי שלא כתבתם שהוא מקורו של האליה רבה.